

تصویر مادر در نقاشی کودکان

نگارنده

محبوبه کاوند

سرشناسه	: کاوند، محبوبه، ۱۳۵۶
عنوان و نام پدیدآور	: تصویر مادر در نقاشی کودکان/ نگارنده محبوبه کاوند.
مشخصات نشر	: تهران: منشور سمیر، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۸۶ ص.: مصور.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۴۶۷-۰۹۲-۰
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: نقاشی و نقاشی‌های کودکان -- ایران -- جنبه‌های روان‌شناسی
موضوع	: Children's drawings -- Iran -- Psychological aspects
موضوع	: مادر و کودک
موضوع	: Mother and child
رده بندی کنگره	: BF ۷۲۲/۵۷.۵۲۵ ۱۳۹۶
رده بندی دهلی	: ۱۵۵/۴
شماره کتبی	: ۴۸۵۴۸۰۶

انتشارات شور سمیر

تصویر مادر در نقاشی کودکان

نگارنده: محبوبه کاوند

ناشر: منشور سمیر

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول-۹۶

قیمت: ۱۰۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۶۷-۰۹۲-۰

حق چاپ: ۱۳۹۶، انتشارات شور سمیر www.manshoorsamir.ir تماس: ۰۹۳۶۱۷۷۷۱۱۹

همه حقوق محفوظ است. هرگونه نسخه برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی و اقتباس در گیومه در مستندنویسی و مانند آن‌ها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست

۹	مقدمه
۱۴	تأکید بر ترسیم نقاشی از مادر (نه مادر خودش)
۱۷	معرفی چند اصطلاح متغیر بکار گرفته
۱۸	متغیرهای مربوط به ترسیم از مادر
۲۴	نقاشی به منزله تست هوش
۲۴	نقاشی به منزله تست شخصیت
۲۵	فرا فکن و رمز گرایی
۲۶	نقاشی تصویر مادر
۲۷	یک خانواده را نقاشی کن
۳۰	فاصله بین اشخاص نقاشی
۳۵	ترسیم تصویر مهربانی مادر
۳۸	بررسی نقوش لباس مادر
۴۰	فضای بکار گرفته شده
۴۷	نقاشی های کودک خود را رمز گشایی کنید
۵۰	درخواست ترسیم نقاشی از کودک
۵۰	وقتی اعضای خانواده در نقاشی نیستند

- ۵۱ دانسته‌هایی درباره برگه نقاشی
- ۵۱ اندازه‌ها و ترتیب‌ها
- ۵۲ یک دسته بادکنک
- ۵۵ مسابقه فوتبال
- ۵۶ نمایش از بالا
- ۵۷ مکان در نقاشی
- ۵۹ توصیه‌ها به دست‌گرازان در حوزه بازی درمانی فعالیت دارند.
- ۶۲ فاصله بین اشخاص نقاشی
- ۶۴ کودک و رنگ
- ۶۵ مراحل تکامل رنگ آمیزی
- ۶۶ تاثیر محیط بر رنگ آمیزی کودکان
- ۶۹ عوامل بیرونی موثر در انتخاب رنگ
- ۷۰ رنگ آمیزی
- ۷۰ رنگ در نقاشی دختران
- ۷۲ رنگ در نقاشی پسران
- ۷۳ رابطه شخصیت کودک و رنگ‌های مورد استفاده او در نقاشی
- ۷۵ نماد رنگ‌ها در نقاشی
- ۷۶ عامل‌های شناختی و ادراکی در نقاشی‌های کودک
- ۷۷ خانواده‌هایی که نقاشی می‌شوند
- ۷۸ کجا و چی کشیده؟

۷۸ خانه و کوچه

۷۹ خورشید، آسمان و زمین

۸۰ حیوان

۸۰ آموزش یا اصلاح نقاشی؟

۸۱ سخن پایانی ..

۸۵ فهرست منابع .

مقدمه

کودکی در عمق وجود هر انسان، و با چشمان اوست که همگی روزی به این عالم نگاه کرده‌ایم. با وجود این آنچنان از آن دور افتاده‌ایم که برای فهم نقاشی کودکان، نگاه کردن آن برایمان کافی نیست و باید آنها را مورد مطالعه و بررسی دقیق قرار دهیم. نقاشی بیان‌کننده احساسات و شخصیت کودکان است و باعث پرورش خلاقیت آن‌ها می‌شود و تعادل فکری و روحی به آن‌ها می‌دهد. از طرف دیگر تجزیه و تحلیل این نقاشی‌ها به والدین و مربیان امکان شناخت کودک و کمبودهای احتمالی او را فراهم می‌سازد. (برار، ۱۳۸۲)

نقاشی کودکان نوعی گیرایی آنی دارند، آن‌ها ساده و جذاب و پرشار از زندگی و هویت‌اند اما با نگاهی دقیق‌تر غالباً می‌توان در آن‌ها جنبه‌هایی عجیب و غریبی آشفته را مشاهده کرد. تحقیق در قلمرو نقاشی کودکان برای سال‌های متمادی پیشرفت چندانی نکرد، اما در سال‌های اخیر، دو دگرگونی عمده باعث آغاز مجدد پژوهش در این عرصه شده است. اول دیدگاه طبیعی‌گرایانه جای خود را به بررسی‌های تجربی داده است، دوم اهمیت فرایند کشیدن تصویر که در سال‌های اخیر موفق به درک آن شده‌ایم. (گلین، آنجل، ۱۳۸۰)

در بین فعالیت‌های کودک، نقاشی فعالیت است که از تحول شناختی، عاطفی و اجتماعی تأثیر می‌پذیرد و به همین دلیل به مقیاسی وسیع در تشخیص روانی و روان‌نگری به کار گرفته می‌شود. مؤلفان متعدد مشاهدات بسیار گوناگون خود را درباره‌ی مراحل تحول نقاشی کودکان بصورت خصیصه‌های اجتماعی مرحله‌های پی‌درپی بیان کرده‌اند و می‌توان به اتکای مطالعات پیشرفته‌ای که از دهه ۱۹۵۰ تا دهه ۱۹۸۰ در این باره به عمل آمده‌اند خط تحول ترسیم را اجمالاً بدست داد: قبل از دو سالگی، از ۲ تا ۳ سالگی، از ۳ تا ۵ سالگی از ۵ تا ۹ سالگی و از ۹ تا ۱۳ سالگی تقسیمات انجام شده است (کرم، ۱۳۸۱)

از ۵ تا ۹ سالگی، شاید مرحله نسخه‌برداری یا بار پدیدآوری از شکل هندسی (به ترتیب از دایره، مربع، مثلث، لوزی، تا شکل‌های پیچیده‌تر) هستیم یادگیری خط، تولید نقاشی‌هایی که عناصر مختلف در آن‌ها متمم یکدیگرند، همراه با ترکیب طرح‌های پایه با جزئیات بیش از پیش فزاینده از ویژگی‌های این مرحله است. در این مرحله، نقاشی‌های کودک دقیق‌ترند و در وسط صفحه بیشتر تمرکز می‌یابند. (کرم، ۱۳۸۱)

در پرتو نقاشی یا ترسیم، کودکان آثاری پدید می‌آورند که بابررسی آن‌ها، پدر و مادر، مربیان، معلمان و پزشکان می‌توانند به سرعت به اندیشه‌ی درباره تحول روانشناختی و ماهیت مشکلات احتمالی آنان دست یابند. روانشناسان بالینی در تحلیل و تفسیر این نقاشی‌ها از این نیز فراتر می‌روند، برای آنان، تست نقاشی در مجموعه تست‌هایی که باید کمک به تشخیص کند به کار می‌بندند، می‌توان تکیه گاه گران‌بهای قلمداد شود. (کرم ۱۳۸۱)

تحقیقات اخیر مؤید این است که می‌توان از آزمون ترسیم تصویر مادر بعنوان یک ابزار تشخیصی، جهت شناسایی مشکلات کودک و خانواده او بکاربرد.

در این رابطه اسپینگلمن، (اسپیگل من ۱۹۹۲) و (کامونیان ۱۹۸۰) نشان دادند که نقاشی کودک می‌تواند نشانگر ویژگی‌های ارتباطی وی، با مادر خود باشد. این محققین، تعدادی از علائم موجود در نقاشی تصویر مادر را مورد تأیید قرار دادند که از آن جمله، می‌توان به ارزنده‌سازی، نا ارزنده‌سازی، روابط بافاصله و نزدیک و همانندسازی اشاره کرد. در اینجا باتوجه به یافته‌های این پژوهشگران و یافته‌های کرمن (Louis, corman) و کتاب نقاشی کودکان و سایر تحقیقات این سوال ایجاد می‌شود که آیا در جامعه مورد پژوهش، مشاهده چنین علائمی در ترسیم که نشان از مادر خود می‌تواند نشانگر چگونگی ارتباط وی با مادرش باشد. در این صورت هر یک از علائم مذکور چه مفهومی خواهد داشت و تا چه حد می‌توان در این امر اطمینان داشت.

تحقیق حاضر مقایسه‌ای بین تست ترسیم مادر با ارتباط کودک از دیدگاه خودش با مادر است.

در مورد تست تصویر مادر دو نظریه وجود دارد:

(۱) تصویر مادرت را نقاشی کن

(۲) یک تصویر مادر را نقاشی کن

می‌توان با دادن دستورالعملی به کودک، خلاقیت آزاد وی را تحت نظم معینی درآورد به همین ترتیب است که درست نقاشی تصویر مادر عمل می‌کنند. پورو درباره‌ی تست نقاشی مادر می‌گوید: هیچکس تردیدی ندارد که یک تست وقتی خوب است که بتوان به کمک آن فرافکنی شخصیت کلی فرد را از هوشیار و ناهوشیار، بدست آورد اما این کار باید با وسیله‌ای انجام داد که نسبتاً کم سازمان یافته باشد تا مزاحمتی برای این فرافکنی

فراهم سازد اما در عین حال آنقدر سازمان یافته باشد که تحلیل شخصیت را از راه مقایسه با نتایج تجربی دیگر افراد امکان پذیر گرداند. تست نقاشی خانواده دقیقاً به این خواسته های متناقض پاسخ می دهد. اما در خصوص دستورالعمل یک تصویر مادر را نقاشی کن باید گفت: ما دیدیم که علی رغم خصیصه ی محدود کننده ی دستورالعمل قبلی که به کودک تحمیل می کند تصویر مادر خود را نقاشی کند، فرافکنی همواره در کار است تا واقعیت را در جهت اثباتالات عاطفی آزمودنی، دگرگون سازد. در این فرافکنی احساسات شخصی آسان تر می گردد اگر به کودک دستورالعمل مبهم تری بدهیم یعنی به او بگوئیم: «یک تصویر مادر را نقاشی کن» یک مادر به فکر خودت» از کسانی که در این باره مقدم بوده است که چنین دستورالعمل را بویین نموده است. به این نکته اشاره کنیم که با آنکه از آزمودنی ها، با این دستورالعمل دستورالعمل خواسته شده است به تحلیل خود میدان دهند معذلتک پاره ای از آن ها به شدت به هافتمت پای بندند و خانواده خود را نقاشی می کنند. (همان) اما برای اکثر آزمودنی ها، این دستورالعمل جدید، آزادی کاملتری فراهم می سازد و از این راه تمایلات ناهوشیار با سهولت بیشتری بیان می کنند. و همانطور که خواهیم دید بدین ترتیب است که کودک خواهد توانست از واقعات منسله بیشتری بگیرد و مثلاً تصویر مادری را نقاشی کند که خود در آن جایی ندارد یا در آنجا دیگر، خود را در اشخاص مختلف نقاشی فرافکنی کند. (کرم، ۱۳۸۱)

لوقه براین فرض بود که نقاشی های کودکان مبتنی بر نوعی مدل ذهنی درونی است که پیاژه آن را تصویر ذهنی می نامد. لوقه و بدنبال او پیازه این فرض را نیز مطرح می کردند که نقاشی های کودکان اساساً ناظر بر مقاصدی واقعگرایانه اند به عبارت دیگر، نقاش قصد دارد بازنمایی قابل تشخیص و واقع گرایانه ای از یک شیء را تولید کند. لوقه براین مطلب آگاه

بود که چندین عامل (از جمله مهارت تصویری و بازنمایی) می‌توانند در تبدیل الگوی درونی به نقاشی تمام شده تأثیر داشته باشند. براین اساس، توالی پیشنهادی او برای تکامل نقاشی، مراحل تکاملی را هم به مهارت‌های تصویری و سازماندهی و هم به مقاصد واقع‌گرایانه کودک مرتبط می‌کرد. (گلین و آنجل، ۱۳۸۰)

کودکان در نقاشی خود هیچ چیز را پنهان نمی‌کند و بدون ترس و واهمه به آن می‌پردازد، تصویری که او از انسان و اشیاء ترسیم می‌کند بازتابی از تصورات ذهنی وی که با ساخت درونی و روانی‌اش رابطه مستقیمی دارد (داداش زاده ۱۳۷۳)

تعدادی از محققین نشان دادند که با استفاده از آزمون ترسیم تصویر مادر می‌توان، مشکلات ارتباطی بین مادر و کودک را شناسایی کرد. این افراد بویژه چند ملاک اصلی را مورد تأیید قرار می‌دهند که از آن جمله می‌توان به رزنده‌سازی، نازنده‌سازی، جابجائی اشخاص افزوده شده، نزدیکی بین اشخاص، روابط با اصله و همانندسازی اشاره کرد. پژوهشگران معتقدند، فردی که قبل از دیگران، بلندتر و بزرگتر از آنها بادقت و مواظبت بیشتر و غنی‌تر از بقیه ترسیم شده باشند و کودک او را بهتر و ترس‌زدیگران بدانند، فردی است که کودک بیشترین نیروی عاطفی خود را در او سرمایه‌گذاری کرده، نازنده‌سازی او می‌پردازد و به وی ارزش می‌دهد. (بهرامی ۱۳۷۲ و کرمن، ترجمه داداش و منصور ۱۳۷۱) این پژوهش‌ها نشان می‌دهد که کودک افرادی را ارزش‌گذاری می‌کند که در نظر او مهم‌تر و شکوهمندتر باشند و او آن‌ها را دوست داشته باشد (بهرامی، ۱۳۷۲) دراین زمینه قاسم‌زاده در پژوهش خود به این نتیجه رسید که کودکانی که تصویر مثبتی از مادر خود دارند، سعی می‌کنند تصویر مادر خود را با ارزش جلوه دهند و آن‌ها را ارزنده‌سازی کنند (قاسم‌زاده ۱۳۷۱).